

զԼստուած սկիզբն է ստանալոյ զնա :
Օպէտս որդւոյն քաջ իսկ գիտէ
հայրն . և միթէ չիցէ՞ արժան վասն
այսր բարբառ ինչ հայցուածոց արձա-
կել որդւոյն 'ի շրթանց , և նշան իմն
յայտարար շնորհակալեաց առ հայրն
իւր ցուցանել :

Հորժամ ցաւք զանասունս ըմբռնեն ,
յորժամ յերկիւղէ ուստեք զարհուրեա-
ցին , և կամ յորժամ քաղցնուն , ո՞չ
մոնչեն լալագին : Բայդ գոչուն ձայնից
նոցա ահա առ Բստուած աղօթք են .
և Բստուած լսէ նոցա : Հարարածոց
անտի մարդոյ և եթ ուրեմն բարբառ ոչ
մտցէ յականջս Բարձրելոյն :

Վիմեն երբէք երբէք հողմունք ընդ
անդաստանս ապականիչք դալարեաց ,
որք իսկ և իսկ թառամեալ խոնարհին
յերկիր , այլ իջեալ ցօղոյ 'ի վերայ՝
կազդուրէ զնոսա , և զընդարմացեալ
գլուխս նոցա դարձեալ 'ի վեր ամբառ-
նայ :

Հողմք խորշակահարք անդադար զո-
գւով մարդկան շնչեալ , ցամաքեցուցա-
նեն զնա , այլ ցօղ աղօթից զոգւոյն շի-
ջուցանէ զտապ :

ՏԸ ԼԱ ՄԸՆԷ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մատենագրաց գողութիւնները :

Հին ատենի մեծագոյն ու երևելա-
ղոյն հեղինակներն ալ կ'ամբաստանուին
իբրև բանագողք : Պորփիր կ'ըսէ թէ
անանուն հեղինակ մը ճառ մը շինած
էր , որուն մէջ կ'ամբաստանէր զհերո-
դոտոս որ ամբողջ կտորներ առեր օրի-
նակեր էր Լկատէոսի գրած Լգիպտո-
սի նկարագրէն : Բնքսանդրացի իմաս-
տասէր մը ու Լատինոս անուամբ քերա-
կան մը ճառեր գրեցին , առջինը Սոփո-
կլէսի , իսկ երկրորդը՝ Սենանդրի գո-
ղութիւններուն վրայօք : Վիոգինէս
Լայերտիոսի խօսքին նայելով՝ Լքսինէս
իր անուամբը Տրամախօսութիւններ

հանեց , որոնց որ գրողը ինքն եղած
էր : Բստ Սալմասիոսի՝ Վիոգոր Սի-
կիլիացին խել մը յօդուածներ գաղա-
փարեր է Բգաթարքիտեսէն : Լմանա-
պէս Լքրիպիդեսի , Տիտոս Լիւիոսի ու
Սալլուստիոսի վրայ ալ ասանկ կարծիք-
ներ կան :

Սիջին դարու մէջ քանի մը յայտնի
օրինակներ կան բանագողութե , մաս-
նաւորապէս ժամանակագիրներու մէջ ,
որոնք իրենց դարուն տգիտութիւնը
ճանչնալով՝ ամենեւին խղճմտանք չեն ը-
րած կողոպտելու իրենց նախորդները :
Լնչպէս ըսենք՝ Սատթէոս Սետդ-
մինսդրցին օրինակեր է Սատթէոս Բա-
րիսը , որ ան ալ գողցեր է Սոքրէի՝
Սինտոուսի վանահօրը գրուածքէն : Լ-
տալացւոյ մէջ ալ՝ Սիլանի գաղափա-
րեր է զՍալասքինա առանց անոր ա-
նունը տալու :

Բայց բուն յատուկ գրականական
գրուածքներէ գողութիւն ընելը աւելի
դժուարին էր , ու ով որ աս յանցան-
քով կը բռնուէր , պատժոյ մէջ կ'իյ-
նար : Լողրըտամ հեղինակը իր Պապ-
ճաւիտէ երեւելագոյն և հնագոյն Բրովան-
աւ Բանաստեղծից գրուածքին մէջ կը
պատմէ՝ թէ Լլպերդէ տը Սիսդրոն
անուամբ դրո-դադո-ր՝ մը Վարասգոն
քաղաքը մեռնելու ժամանակը՝ յան-
ձնեց իրեն տաղերը իր Բէյրը տը Սա-
լիերա բարեկամին , որ Սալլէսքինա
մարքիզուհւոյն ընծայէ զանոնք : Բսիկայ
ընդ հակառակն ծախեց զանոնք Փա-
պրը տ՝ Լւզէ անունով քնարերգակ
բանաստեղծին , որ սկսաւ ան տաղերը
իբրև իրեն մտաց ծնունդը հռչակել .
բայց խել մը գիտուններ խաբէութիւնը
իմանալով , Փապրը տ՝ Լւզէ շատ մը
գաւազանի հարուած կերաւ՝ 'ի պատիժ
իր յափշտակութեանը :

Լքբոր հնգետասաներորդ դարուն
սկսան Լքրոպացիք հին մատենագիրնե-
րու յարգը ճանչնալ ու մեծարել զա-
նոնք , բանագողներուն մեծ ասպարէզ

1 Դրո-դադո-ր կը կոչուին Բրովանի ժԱ. ԺԲ
և ԺԳ դարերուն ծաղկած բանաստեղծները :

մը բացուեցաւ իրենց քաջութիւնը ցուցնելու . և աւելի զարմանալին ան է , որ երբեմն յոյն ու լատին մատենագիրներու գրուածոցը մէկ ձեռագիր օրինակ մը միայն մնացած ըլլալով , իրենց ըրած գողութիւնները դուրս չէին ելլեր :
 | Էոնարտոյ | Էրէգինոյ խտալացին Վաթացուոյ պատմութիւն մը շինեց լատիններէն՝ Պրոկոպիոսի յունարէն գրուածքէն օրինակելով , որուն ձեռագիրը միայն ինքը ունէր , ու իր անունովը հըրատարակեց աս գրութիւնը՝ առանց ամենեւին յիշելու բուզանդացի պատմիչը : Բայց իրեն մահուընէն ետքը , որ եղաւ 1444^{ին} , ուրիշ յունարէն ձեռագիր մը գտնուելով նոյն գրուածքին , | Էոնարտոյի խաբէութիւնը դուրս ելաւ : — Բերոգգի հեղինակը (մեռեալ 'ի 1480) Փեդրոսի առակներէն քանի մը հատը բառ առ բառ օրինակած՝ իր լատիններէն առակներուն հետ մէկտեղ դրած է :

Վրսուի թէ Էլիոնոյ անունով վենետիկեցին (մեռեալ 'ի 1527) Վիկերունի Զփառաց գրած ճառին մի միայն ձեռագիրը ջնջեր է՝ յետ անոր գեղեցկագոյն կտորները իր գրուածքներէն մէկուն յարմարցնելու : — Սաքիաւելի աւելի վարպետ գտնուեցաւ աս մասին մէջ . Պլուտարքոսի Իմաստաւից աստղածէսէն ունի գրուածքը ձեռքն ունենալով , ան խօսքերէն իր հաւնածները ժողովեց , ու իրեն Վասդրուլիոյ Վասդրագանի դիւցազնին բերանը դրաւ զանոնք :

Բայ ժամանակներէս քիչ մը վերջը՝ ան բանաստեղծներն որ յոյն ու լատին քերթութիւններու վրայ քննութիւններ ըրին , անոնց գեղեցկութիւնները յափըշտակելով՝ զարդարեցին իրենց գրուածքները : Եւ ինքը կենաց վերջին ժամանակները սկսած էր գիրք մը շինել բանաստեղծից նմանողութիւններուն ու գողութիւններուն վրայ : — Սենք հոս չենք ուզեր մէկիկ մէկիկ համբել ժռ

դարէն սկսեալ եղած բանագողութիւնները . միայն անոնք կը դնենք , որ աւելի նշանաւոր են :

| ուղովիկոս Տոմէնիքի խտալացի գրականին Տրամախոսութիւնս Վճառութիւնէ գրուածքը ծայրէ 'ի ծայր առնուած է : Տոնի անուամբ հեղինակին մէկ գրուածքէն , որ տասը տարի առաջ տրպուած էր : Եւ գոհ չըլլալով օրինակէն , Տոնիի դէմաստիկ նախատական խօսքեր գրեց , որոնց մէկուն մէջ կը յանդիմանէր անամօթաբար զվերոյիշեալ հեղինակը իբրեւ բանագող : Իսկ Տոնի ալ , որ քանի մը տարի առաջ՝ Սեբաստիանոս Սանիլիոյի ըրած թարգմանութիւնը Սենեկայի նամակներուն՝ իր առնուամբը հրատարակած էր , չկրցաւ բողոքել Տոմէնիքեայ դէմ :

Վորիոլանոս Սարտիրանոս լատին բանաստեղծը (մեռեալ 'ի 1557) ութը լատիններէն ողբերգութիւն , երկու կատակերգութիւն , և ուրիշ թատրերգութիւններ շինած էր , որոնք տպուեցան 'ի 1556 : Բայ տպագրութիւնը ժամանակաւ հատնելով ու գրեթէ ամենեւին չգտնուելով , 1736^{ին} անծանօթ մարդ մը իր անուամբը տպեց զանոնք : Բայց անխոհեմութեամբ ասկէց օրինակ մը խրկեց Սոլի գիտնոյն , որ Բատուայի մէջ վարժապետ էր . ասիկայ մէկէն խարդախութիւնը ճանչնալով , խայտառակեց զգողը : Բայ տեսակ գողութիւնը , որ չարագոյն է քան զմէկալ տեսակները , ստէպ տեսնուած է Եւրոպիոյ մէջ :

Ինչմէյ անգղիացին իր Ծանադարհորդութիւնս Կիւրոսի գրուածքին մէջ շատ տեղ օրինակած է զՊոսիւէ , թողունք ուրիշ անգղիացի մատենագրէ մը առածը : — Պառ գաղղիացի հեղինակը տասը հատոր Վերմանիոյ պատմութի մը տպեց , որուն մէջ երկու հարիւր երեսէ աւելի բան առած է Սոլիքի Պաթաութիւն ժի Կարոլոսի գրուածքէն , ու Շուետաց պատմութիւնը խառնած է Վերմանիոյ պատմութեան հետ : — Սենքնսի անուամբ անգղիացի գրականը (մեռեալ 'ի 1831) Այր Վֆայան ը

սուած գիրք մը թարգմաններ էր, որ շատ համբաւ ձգեց: Այլէս անուշով երիտաւարդ մը գիտնալով թէ աս մատենադրին անուշը դեռ շատ տարածուած չէ, մասնաւոր օրինակ մը աս գրուածքէն իր ձեռքովը գրեց՝ քանի մը սրբագրութիւններ ալ վրան ընելով, ու ինքըզինքը հեղինակ հրատարակեց ան գրութեայնպիսի համարձակ ու վստահ կերպով մը, որ Սէքէնսեայ գրուածքը տպագրողները հարկադրեցան բողոքել ատենի առջեւ ու դատաստան բանալ անոր դէմ:

Սանկի տիկինը անգամ մը ամենամեծ բանագործութիւն մը ըրաւ: Վաշինգտոնը դրած էր ինքը Սօրէ կոչուած գրավաճառին հետ 400 Փրանք վարձք առնելով՝ տղոց համար Առօթն Կաթնափէր Բառփէր մը շինելու: Ստակը վճարուեցաւ իրեն. և գրուածքը տպագրելու միջոցը՝ իմացուեցաւ որ ասիկայ ամենաճիշդ գաղափարուած էր նոյննիւթին վրայ գրուած գրքէ մը, որ տպուած էր 'ի 1820: Սն ատեն տպագրողը դատաստանի ելլելով՝ ետ առաւ իր ստակն աս տիկինէն:

Սէպէտ և, ինչպէս տեսանք, եղան բանագործեր, որ ուրիշի մտքէն արտագրուած ամբողջ գրուածքներ իրենց սեփականեցին, բայց գտնուեցան այնպիսիք ալ՝ որոնց փառասիրութիւնը աւելի նուազ էր, և որոնք գոհ եղան պզտիկ բանաստեղծութիւններ յափշտակելու: Սինկընէ գաղղիացին Պրըզանտի մէջ քերթութիւն մը շինած էր. երբոր չորս տարիէ ետքը՝ 1772ին Վարիզ եկաւ, և ուրիշներուն հաղորդեց զան, օրինակները ձեռքէ ձեռք անցնելով՝ բանը ան աստիճանի հասաւ, որ քանի մը զանազան անձինք անոր հեղինակ ինքըզինքնին անուանեցին. և Սինկընէ անհաւատալի աշխատանքէ ետքը հաղիւ կրցաւ համոզել զուրիշները՝ որ ան քերթուածը իր մտաց ծնունդն էր:

Սրիշ անթիւ գրականական գողութիւններ ալ կան. մենք հիմա տեսնենք համառօտիւ մը հմտական գրքերէ ելած յափշտակութիւնները: Տրիթեմո

սի Բալմֆորթէան թարգմանութիւնը, զորն որ Վոլանտ երկասիրեր էր, Վոմինկոս Հոգդինկա ըսուած մէկընորէն տպագրեց 1620ին իր անուամբը, ու յառաջաբանին մէջ կը գրէ թէ աս գրուածքին վրայ խիստ շատ աշխատած էր, առանց յիշատակելու ամենեւին հեղինակը կամ թարգմանիչը: — Սէլիէ գաղղիացին իւսինտ մատենագրին մէկ պատմական գրուածքը հրատարակեց իր անուամբը, կարծելով թէ հեղինակը մեռած է. բայց իւսինտ ան ատեն Վարիզ կը գտնուէր, ու ամբողջ հանդիսապէս բանագործը: — Սքէվըր տը Սիլարին բանասէրը՝ իր Սթենէոսի ըրած տպագրութեան մէջ վեց հազար երկու հարիւր ծանօթութիւն Վաղապոնէն առաւ օրինակեց. և ետքը՝ Տոմէնիքեայ պէս նախատալից խօսքեր ալ անոր դէմ աւելցուց 'ի նշան երախտագիտութեան:

Հոս կը լմնցնենք յօդուածնիս, անդրադարձութիւն մը ընել տալով մեր ընթերցողներուն, որ բանագործութիւնը միշտ՝ եթէ կանուխ և եթէ ուշ՝ երևան կ'ելլայ, և թէ ոչ երբէք այս տեսակ անձինք հաստատուն յարգ ու համբաւ ունեցած են մատենագրական պատմութեան էջերուն մէջ:

ԱՔՍՈՐԵԱԼՆ ՀՈԳԻ

(Տես նրա 321):

Սարիամ առանց անոր գրկէն բաժնուելու, հանդարտ ու գորովանօք երեսը նայելով պատասխանեց.

— Սիրելի Սուբէն, դու կը կարծես որ սիրտս պաղած է. իսկ ես ընդհակառակն բոլորովին կ'այրիմ, կը բորբոքիմ: Վու ալ մօրս պէս մի մեղադրեր զիս, իբրեւ թէ ես ապերախտ եղած ըլլամ ու սիրել չգիտնամ. ես երկնային սիրոյն ճառագայթ մը սիրտս ընդունեցայ, և թէ որ գիտնայիք թէ ինչպէս կը բորբոքէ զիս, ոչ դու և ոչ մայրս կրնայիք մեղադրել զիս թէ զձեզ չեմ